

**Udenrigsminister K.B. Andersens redegørelse i Folketinget
den 19. april 1972.**

(elektronisk reprint)

Socialdemokratiet Arkiv, ks. 633, læg 3

Se specielt afsnit 6 om situationen i det sydlige Afrika, side 10 ff

1. Selv om der her i folketinget er bred enighed om hovedlinierne i Danmarks udenrigspolitik, og medlemmerne af Det udenrigspolitiske Nævn til stadighed holdes underrettet om den Internationale udvikling, er det en god tradition, at vi her i tinget af og til tager tid til at drøfte den aktuelle udenrigspolitiske situation. Jeg takker derfor for den anmodning, jeg har fået til at fremsætte denne redegørelse, der vil komme til debat i morgen.

Det vil selvsagt være helt udelukket i et udenrigspolitisk oplæg af et rimeligt omfang at berøre alle eller blot en repræsentativ del af de aktuelle udenrigspolitiske problemer. Jeg vil derfor koncentrere mit indlæg her i dag om enkelte hovedpunkter, idet jeg tager udgangspunkt i den aktuelle situation i Europa. At en række udenrigspolitiske enkeltspørgsmål ikke omtales, er altså kun udtryk for et forsøg på at begrænse denne redegørelse, og jeg er forberedt på, at adskillige spørgsmål, der ikke direkte omtales her i dag, vil blive bragt ind i debatten i morgen.

2. Det er uden videre klart, at udviklingen i Europa ikke kan anskues isoleret fra udviklingen i den øvrige del af verden. Jeg vil derfor først sige et par ord om den storpolitiske situation. Uden at overdrive kan man efter min mening roligt sige, at verden i dag frembyder et væsentlig andet billede end for blot ganske få år siden. Det system af stivnede fronter og udenrigspolitiske mønstre, som vi efterhånden var kommet til at betragte som mere eller mindre konstante elementer i den internationale sammenhang, er i disse år under stærk og hastig ændring. Dette gælder desværre ikke det billede, som tegner sig af situationen i Vietnam. Dette punkt skal jeg senere vende tilbage til.

Som et af de mest markante eksempler på den ændrede situation kan nævnes præsident Nixon's rejse til Peking. For blot få år siden ville et sådant besøg af den amerikanske præsident i det Kina, man ikke har diplomatisk forbindelse med, være blevet anset som noget helt utænkeligt. Det er endnu for tidligt at sige noget om resultatet af dette besøg på længere sigt.

Fra stort set alle anerkendes det imidlertid, at selve den omstændighed, at de to parter efter tyve års fjendskab er kommet

på talefod med hinanden, er en positiv faktor af den allerstørste betydning.

Sammenholdt med den glædelige begivenhed, at Kina efter tyve års venten sidste efterår indtog sin retmæssige plads i FN - et resultat Danmark stedse har arbejdet for - må vi gå ud fra, at Kina nu vil komme til at spille en større rolle i verdenspolitikken. I første række tegner et nyt mønster sig i Asien, præget af større balance mellem de fire Stillehavsmagter USA, Kina, Sovjetunionen og Japan. Ikke mindst i Europa har der rejst sig ængstelige røster for, at den amerikansk-kinesiske tilnærmelse kunne blive til skade for udviklingen mellem de to hidtil dominerende magter USA og Sovjetunionen og dermed for øst-vest-afspændingen i almindelighed.

Bortset fra, at det fra amerikansk side udtrykkeligt er blevet fremhævet, at tilnærmelsen til Kina ikke er vendt mod nogen anden stat, må denne ængstelse kunne demonteres af det besøg, der er aftalt for præsident Nixon i Moakva i næste måned.

Som andre tegn på den fortsatte afspænding kan der peges på de amerikansk-sovjetiske forhandlinger om en begrænsning af de strategiske våben, de såkaldte SALT-forhandlinger, på forbundskansler Brandts driftige og konstruktive østpolitik og på, at forberedelserne til afholdelsen af en konference om sikkerhed og samarbejde i Europa på såvel vestligt som østligt og neutralt hold er trådt ind i en stadig mere afgørende fase, og at konferencen, om alt går vel, vil kunne finde sted senest næste forår.

3. Der er altså mange tegn på, at vi står ved et vendepunkt i efterkrigstidens historie - et vendepunkt, som vi allerede i nogen tid har kunnet skimte konturerne af i Europa.

De første skridt i denne retning blev allerede taget for ca. ti år siden, hvor Danmark var blandt de første vestlige lande, som tog initiativet til en dialog med de østeuropæiske lande - en dialog, der siden er blevet en væsentlig faktor i forholdet mellem Øst- og Vesteuropa. På grund af Tysklandsproblemets centrale placering i denne sammenhæng fik denne dialog først egentligt indhold og betydning efter tiltrædelsen af den nuværende vesttyske regering, hvis østpolitik har aftvunget den største respekt og tilfredshed såvel i Danmark som i andre både vestlige og østlige lande.

Inden for det sidste halvår har denne politik givet resultat gennem afslutningen af de fire stormagters Berlin-aftale fra september 1971 og de i tilslutning hertil indgåede aftaler mellem de to tyske stater om de praktiske foranstaltninger til udfyldning af denne aftale. Berlins centrale placering - både i forholdet mellem de fire

stormagter og de to tyske stater -var grunden til, at man fra vestlig side gjorde et tilfredsstillende udfald af Berlin-forhandlingerne til en forudsætning for påbegyndelse af flersidede forberedelser til konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa. Betragtningen var den, at et positivt resultat af Berlin-forhandlingerne ville give - omend ikke sikkerhed, så i hvert fald gode muligheder for - at en sikkerhedskonference ville kunne opvise positive resultater. Når de flersidede konferenceforberedelser endnu ikke er blevet indledt, hænger det sammen med, at Sovjetunionen ikke vil betragte Berlin-aftalen som endelig, før den tyske forbundsdag har ratificeret den tysk-sovjetiske og dermed den tysk-polske aftale fra 1970.

Lykkes det at få ratificeret aftalerne - hvad vi alle ud fra vort ønske om afspænding i Europa må håbe - vil der omgående kunne tages skridt til at påbegynde flersidede forberedelser på embedsmands-niveau af sikkerheds- og samarbejdskonferencen i Helsingfors. Dette er klart sagt i communiquéet fra NATO-ministermødet i Bruxelles i begyndelsen af december 1971. På dette møde var der også enighed om, at de enkelte lande i den mellemliggende periode kunne tage kontakt med det finske udenrigsministerium med det formål at drøfte de praktiske og proceduremæssige problemer i forbindelse med de flersidede forberedelser. Fra dansk side har vi benyttet os af denne mulighed, idet chefen for den politiske afdeling i udenrigsministeriet i slutningen af januar aflagde et besøg i Helsingfors, et besøg som i alle henseender var nyttigt som led i de løbende danske overvejelser.

Hvis alt går, som vi fra dansk side håber, skulle de flersidede forberedelser på embedsmands-niveau, som først og fremmest tager sigte på at nå til enighed om dagsordenen for konferencen, kunne indledes i Helsingfors til efteråret. Hvor lang tid disse forberedelser vil tage, er det naturligvis vanskeligt at sige på forhånd.

Da konferencen skal beskæftige sig med både sikkerhedspolitiske, økonomiske, handelsmæssige, tekniske og kulturelle opgaver, vil det være åbenbart, at forberedelserne må blive meget omfattende. Selve sikkerheds- og samarbejdskonferencen vil derfor - som nævnt - næppe kunne påbegyndes før i 1973.

Som bekendt har såvel den nuværende som den tidligere regering til stadighed indtaget en i princippet positiv holdning til konferencen. Denne indstilling er naturligvis ikke baseret på illusioner om, at konferencen med ét slag vil få forholdet mellem øst og vest til at blive lige så åbent som forholdet mellem de vesteuropæiske lande. Med de sidste 25 års historie i erindring ville det nok være højst

urealistisk. Men vi betragter en konference af denne karakter som et både velegnet - og på dette stadium i øst-vest-dialogen naturligt - middel til for alvor at komme videre med nedbrydningen af de kunstige barrierer mellem øst og vest. Konferencen er at betragte som et led i en langstrakt proces og ikke som slutstenen på en udvikling.

Denne indstilling er da også i bedste overensstemmelse med de dagsordensudkast, som er blevet fremlagt på såvel østligt som vestligt hold. Et vestligt udkast er senest indeholdt i det nævnte communiqué fra NATO-ministtermødet i december 1971, hvor der er opstillet fire punkter, der kan betragtes som led i en normalisering af øst-vest-forholdet.

De fire punkter er følgende:

- For det første sikkerhedsspørgsmål,
- for det andet friere bevægelser over grænserne for mennesker, for information og for kulturelle forbindelser,
- for det tredje samarbejde på økonomiske, videnskabelige og tekniske områder og
- for det fjerde det helt afgørende spørgsmål om samarbejde for at forbedre det menneskelige miljø.

Ikke mindst på baggrund af den erklæring, som blev vedtaget på Warazawapagtlandenes møde i Prag den 25.-26. januar d.å., tror jeg, at øst og vest er kommet hinanden et godt skridt nærmere, når det gælder fastlæggelsen af dagsordenen for konferencen. Hvor nær vi er hinanden, vil dog først vise sig, når vi alle mødes i Helsingfors for at forberede konferencen.

Et af de vanskeligste punkter synes for øjeblikket at være det vestlige forslag om den friere bevægelse for mennesker, oplysning og idéer. Når vi også på dansk side mener at måtte lægge vægt på dette dagsordenspunkt, hænger det sammen med, at det rører ved noget yderst fundamentalt i den danske indstilling: det enkelte menneskes ret til at rejse, hvorhen det måtte ønske. Det var den samme indstilling, som i sin tid lå bag de danske bestræbelser i NATO, som resulterede i suspensionen af den såkaldte allierede kontrolrådspasordning for østtyskeres indrejse til de vestlige lande.

Når jeg på trods af de tilsyneladende vanskeligheder nærer tillid til, at det vil lykkes at nå til enighed om et for begge parter acceptabelt resultat, skyldes det forskellige forhold. For det første bør fremhæves, at der fra vestlig side ikke er tale om noget enten/eller - om en fuldstændig løsning pr. dato - idet der tales om "friere" og

ikke "fri" bevægelse. For det andet, at det både i communiquéet i anledning af ministerpræsident Kosygins besøg i Danmark og i communiquéet fra mit netop overståede besøg i Rumænien lykkedes os at få medtaget en passus om betydningen af kontakter mellem menneskene som en af forudsætningerne for den gensidige tillid, hvorpå en varig fred i Europa må baseres.

Når jeg har gjort så meget ud af omtalen af denne sikkerhedskonference, som vel i praksis vil blive en række konferencer, er det, fordi dens mål og lange perspektiv må være et Europa, hvor afspændingen har nået det punkt, hvor de to nuværende militære blokke har gjort sig selv overflødige. Når dette er sagt, må det tilføjes, at netop med dette mål for øje vil en svækkelse af det atlantiske samarbejde på dette tidspunkt være en hindring for en fortsat afspænding.

Et vigtigt led i afspændingen og sikkerheden i Europa er også gensidige og balancerede styrkereduktioner i Centraleuropa (MBFR), som NATO allerede i 1968 tog initiativet til. Fra dansk side er vi gået positivt ind i disse overvejelser, idet vi - i lighed med de andre allierede - går ud fra, at uformindsket sikkerhed bl.a. forudsætter et fortsat amerikansk engagement i Europa.

Medens der er enighed om, at alle Interesserede lande, også lande uden for NATO og Warszawapagten, skal kunne deltage i forhandlinger om styrkereduktioner, er der endnu ikke enighed om sammenhængen mellem disse styrkereduktionsforhandlinger og sikkerhedskonferencen. Fra dansk side går vi ind for, at der må etableres en vis forbindelse, f.eks. således, at en sikkerhedskonference skal fastlægge principper og retningslinier for styrkereduktionsforhandlinger og træffe bestemmelse om, hvorledes de egentlige forhandlinger skal organiseres.

Et spørgsmål, som til stadighed dukker op i øst-vest-forhandlingerne, er anerkendelsen af DDR. Regeringens syn herpå er kort dette, at Danmark som nærmeste vestlige nabo til de to tyske stater, og som Østersøstat, har en klar interesse i Østtysklands anerkendelse, at regeringen ikke længere betragter en anerkendelse som et principsspørgsmål, men som et tidsspørgsmål, men at det i den nuværende situation, hvor forhandlingerne mellem de to tyske stater er inde i den afgørende slutfase, ville være uhensigtsmæssigt og ulykkeligt, om vi foretog noget skridt, som på mindste måde kunne gribe forstyrrende ind i disse forhandlinger, hvis vellykkede forløb er helt afgørende for den kommende europæiske udvikling.

4. Det er ikke alene i forhold til Østeuropa, at afgørende

ændringer er på vej. Det samme gælder i vel endnu højere grad i forhold til Vesteuropa. Jeg tænker her på den store afgørelse, vi står midt i med hensyn til Danmarks deltagelse i det udvidede fællesmarked.

Fælleamarkedsdebatten har i ret høj grad været præget af de økonomiske spørgsmål, og det er ikke unaturligt, da det er økonomien, fælleamarkeds-traktaten beskæftiger sig med. Det er imidlertid umiddelbart indlysende, at fællesmarkedet i sig selv er en afgørende udenrigspolitisk bedrift. Ikke mange ville for 25 år siden have haft fantasi til at forestille sig, at de europæiske lande, der på det tidspunkt netop havde afsluttet det andet blodige opgør inden for en generation, i dag sidder ved forhandlingsbordet i fredelige drøftelser om Europas fortsatte udvikling.

Det er i denne sammenhæng værd at gøre opmærksom på, at den afspænding, der i løbet af 60'erne har fundet sted mellem øst og vest, har udviklet sig samtidig med opbygningen af det nuværende fællesskab i Europa. Der er altså ingen modsætning mellem det udvidede fællesskab og den fortsatte afspænding.

Som bekendt har Danmark ved flere lejligheder, både under den nuværende og den tidligere regering, erklæret, at vi var rede til positivt at deltage i det udenrigspolitiske samarbejde mellem de oprindelige EF-lande og ansøgerlandene inden for rammerne af Luxembourg-rapporten (den såkaldte Davignon-rapport)

Indtil Danmarks underskrivelse af tiltrædelsestraktaten i januar i år bestod vor deltagelse i, at vi sammen med de tre andre ansøgerlande mødtes til udenrigsministtermøde med De Seks.

Derimod deltog vi ikke i de tilsvarende møder på embedsmandsniveau til forberedelse af udenrigsministtermøderne. Af de såkaldte tilandeministtermøder er der hidtil blevet holdt tre, i Bruxelles i efteråret 1970, i Paris i foråret 1971 og i Rom i november sidste år. Uden at træde nogen for nær tror jeg, at det kan siges, at disse meningsudvekslinger i den hidtidige form ikke har været alt for udbytterige for os, hvilket nok i vidt omfang hang sammen med, at ansøgerlandene ikke var med i de forberedende drøftelser på embedsmandsniveau. De fire ansøgerlande var derfor alle, interesseret i at benytte sig af den mulighed, som Luxembourg-rapporten gav dem for i forbindelse med optagelsestraktaternes underskrivelse at komme til at deltage i de udenrigspolitiske konsultationer på helt lige fod med de oprindelige Seks. Og sådan er det nu blevet. Dette betyder for det første, at vi ved udenrigsministtermøderne tager del hele vejen igennem. Og for det andet, at vi er kommet med i de overvejelser og forhandlinger blandt udenrigsministeriernes embedsmænd, hvis resultat i form af arbejdspapirer ligger på De Ti udenrigsministres bord.

Vi har netop for en uge siden deltaget i det første af disse forberedende embedsmandsmøder, hvor vi fik et levende indtryk af den interesse, hvormed de udenrigspolitiske konsultationer omfattes i denne kreds. Dette gjaldt ikke mindst de europæiske spørgsmål, herunder navnlig med hensyn til konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa. Det er indlysende, at vi på disse områder vil arbejde aktivt for de synspunkter, som vi her står for. Skønt det har været sagt ofte, kan der alligevel være grund til påny at understrege, at der er en grundlæggende forskel mellem dette udenrigspolitiske samarbejde og samarbejdet inden for det egentlige EF. Det udenrigspolitiske samarbejde er ikke omfattet af EF-traktaten, men bygger på en selvstændig beslutning truffet af deltagerlandene om at konsultere hinanden om alle vigtige udenrigspolitiske spørgsmål. Der er altså på intet punkt tale om, at EF's overnationale beslutningsmyndighed indbefatter dette udenrigspolitiske samarbejde; og der er heller ikke oprettet, eller blot tilløb til at oprette, særlige overnationale besluttende organer for dette samarbejde. Det udenrigspolitiske samarbejde går så langt, som regeringerne til enhver tid indbyrdes kan blive enige om, og ikke videre.

Lad mig i denne forbindelse nævne, at der på dette område end ikke findes et administrativt apparat til rådighed for de udenrigspolitiske konsultationer. Dette er en mangel, og der er da også planer om - uafhængigt af de egentlige EF-institutioner - at oprette et sekretariat, men kun med rent administrative og tekniske funktioner. Tanken er at træffe beslutning om oprettelsen af et sådant sekretariat på EF-topmødet i oktober.

Med hensyn til forsvars- eller militærpolitikken har den danske regering som bekendt fra begyndelsen gjort opmærksom på, at vi ønsker, at drøftelsen af disse spørgsmål foregår i NATO, bl.a. på grund af USA's og Canadas medlemskab. Vi ønsker fra dansk side at markere, at Danmarks militære sikkerhed hviler på den atlantiske organisation, herunder i betydelig grad på USA's og Canadas bidrag til det fælles forsvar. Heraf følger også, at vi ikke ønsker at se Vesteuropa udvikle sig til en militær supermagt, og vi står som bekendt ikke alene med vort ønske om, på baggrund heraf, at holde forsvarsspørgsmål ude fra samarbejdet. Og selv de lande, der på dette punkt er af en anden opfattelse end vi, har den samme grundholdning, nemlig at den atlantiske alliance fortsat må være det faste grundlag for den vestlige verdens forsvar, og at beslutningerne herom træffes i NATO.

Når jeg har gjort disse bemærkninger om grænserne for det udenrigspolitiske samarbejde, er det, fordi debatten om dette spørgsmål undertiden præges af en helt ubegrundet og meningsløs frygt for følgerne af Danmarks deltagelse. Mine bemærkninger må derimod ikke tages som udtryk for, at vi ikke helhjertet går ind i disse udenrigspolitiske konsultationer. For det gør vi. Dels fordi vi herigennem vil få bedre oplysning om holdningerne i de andre deltagerlande, - noget, der er af stor værdi for et lille land. Men tillige af en anden grund: Vi må se i øjnene, at vore udenrigspolitiske, beslutninger, også hvis folkeafstemningens udfald afskærer os fra dette europæiske samarbejde, i betydeligt omfang vil blive præget af den udenrigspolitiske realitet, som det nye udvidede EF vil udgøre; at nægte det ville være at stikke hovedet i busken.

Vor deltagelse i disse rådslagninger giver os mulighed for at øve indflydelse på den politik, som de vesteuropæiske lande efter vor opfattelse bør føre, ikke mindst i forholdet mellem øst og vest, hvor Europa efter min opfattelse har et særligt ansvar. Hvad enten vi står inden for eller uden for EF: Det ændrer intet ved Danmarks geografiske beliggenhed, ved Danmarks afhængighed af europæisk udenrigspolitik.

Jeg er overbevist om, at Danmark gennem sin deltagelse i de europæiske konsultationer vil kunne bidrage til at præge EF-landenes holdning på punkter, som vi lægger vagt på. Dette gælder f.eks. Europas holdning til de østeuropæiske lande og konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa, som hidtil har været det vigtigste emne for konsultationerne.

Heroverfor anfører man undertiden, at Danmark, uanset vore gode hensigter og samarbejdets form, som et lille land ikke vil få nogen indflydelse. Jeg kan ikke acceptere dette argument; alle erfaringer taler imod det. Gennem vor deltagelse i andre internationale organisationer har vi fået bestyrket, at det gode argument og det rimelige synspunkt kan have stor indflydelse.

Det er også helt åbenbart, at de nuværende mindre lande inden for fællesmarkedet i høj grad føler, at de har indflydelse i de udenrigspolitiske drøftelser. Det er en tilfældighed, at EF-ministerrådets formand netop i denne for os afgørende fase er repræsentanten for det mindste af EF-landene - det er derimod ikke tilfældigt, men udtryk for summen af mange års erfaringer, når ministerrådets formand stærkt understreger de muligheder for indflydelse, som også det lille land har i EF-samarbejdet.

Det kan være på sin plade her at sige et par ord om det topmøde

mellem de ti EF- og ansøgerlande, som skal finde sted i oktober måned.

Blandt punkterne på dagsordenen er økonomiske spørgsmål og valutaspørgsmål, problemet om styrkelsen af EF's institutioner og forholdet mellem EF og den øvrige verden. Også udviklingen af det udenrigspolitiske samarbejde vil komme til debat. Det er klart, at et sådant bredt spektrum af problemer må ses i en generel udenrigspolitisk sammenhæng, og at forberedelsen af diskussionen må være grundig. Foreløbig er der inden sommerferien planlagt tre forberedende ministermøder, hvoraf et allerede har været afholdt i slutningen af marts. Jeg deltager selv i det tredje møde, den 26.-27. maj, hvor det politiske samarbejde mellem EF-landene vil blive drøftet.

Som afslutning på denne omtale af vort forhold til det europæiske fællesskab kan jeg ikke lade være at nævne, at jeg under mit ophold fornylig i Afrika mødte et stærkt ønske fra de regeringsrepræsentanter, jeg havde politiske samtaler med, om, at Danmark blev medlem af fællesmarkedet. Som det f.eks. blev udtrykt af Zambias udenrigsminister: Vi må have et forhold til det udvidede europæiske fællesskab, og vi, altså Zambia, må være stærkt interesseret i, at et land med Danmarks Indstilling til fællesskabets åbne karakter bliver medlem.

5. Medens de vestlige udenrigsministre har rig lejlighed til at mødes ikke alene ved gensidige beeøg, men ved NATO-møder, EF-møder, nordiske udenrigsministernøder, Europarådsmøder o.s.v. og derigennem få en anledning til umiddelbar udveksling af synspunkter, så består der ikke en tilsvarende mulighed for møder med kolleger fra lande uden for denne kreds.

Derfor er nogle af mine nylige rejser gået dels til Østeuropa, dels til Afrika.

Jeg har allerede mere generelt omtalt vort forhold til de østeuropæiske lande, men det vil være naturligt i denne forbindelse specielt at sige noget om mine nylige rejser til Polen og Rumænien, der fandt sted i ugen mellem den 9. og 16. april. Begge steder havde jeg samtaler med præsidenterne for de to republikker, med deres statsministre og udenrigsministre samt med andre ledende politikere i de to lande. Stort set faldt emnerne for vore samtaler i to grupper, nemlig det direkte forhold mellem vore lande og de bredere europæisk- og verdenspolitiske spørgsmål.

Om de bilaterale forhold gælder, at begge lande udtrykte et ønske om udvidelse af den gensidige handel og om en udvikling af forholdet til Danmark på alle måder. Fra min side gav jeg udtryk for, at dette ønske deltes af den danske regering. Jeg benyttede specielt

lejligheden til at anføre, at et dansk medlemskab af De europæiske Fælleasketer ikke ville ændre i dette ønske, idet vi klart gik ind for, at EF burde være åbent over for omverdenen, herunder over for Østlandene. Jeg henviste herved til statsministerens udtalelser i forbindelse med underskrivelsen af EF-traktaten i Bryssel - en indstilling, som i øvrigt deltes af EF-landene og de andre kandidatlande.

Blandt de internationale spørgsmål, vi drøftede, stod selvsagt udviklingen i Europa i forgrunden. Som det fremgår af *communiquée*erne fra de to besøg, var jeg både med min polske og min rumænske kollega enig i, at en ratifikation af de tyske traktater med henholdsvis Sovjetunionen og Polen ville være et stort skridt fremad, og det samme gjaldt ikrafttrædelsen af firemagtsaftalen af 3. september 1971 om Berlin. Vi var ligeledes enige om det ønskelige i at gennemføre den planlagte konference om sikkerhed og samarbejde i Europa, og at de multilaterale forberedelser til denne konference skulle indledes, så snart det var muligt. Jeg gjorde opmærksom på, at fra de vestlige landes side - et standpunkt som Danmark havde tilsluttet sig - var det en forudsætning for indledelsen af de multilaterale drøftelser, at Berlin-forhandlingerne var ført igennem til et tilfredsstillende resultat, d.v.s. at Berlin-aftalen var trådt i kraft.

6. I marts måned havde jeg lejlighed til at aflægge besøg i Kenya, Tanzania og Zambia. Jeg håber senere at få lejlighed til at aflægge besøg i Vestafrika. Min rejse havde som sit væsentligste formål at give førstehåndsindtryk dels af udviklingsproblemerne og Danmarks indsats i disse lande, dels af de afrikanske ledende politikeres syn på den aktuelle situation i det sydlige Afrika.

For så vidt angår udviklingsproblemerne er jeg blevet befæstet i min overbevisning om behovet for en stigende indsats fra de højt udviklede landes side. Vor egen indsats tror jeg, vi har lov til stort set at betegne som veltilrettelagt og formålstjenlig, og jeg fik ved talrige besøg hos og samtaler med eksperter og frivillige et godt indtryk af den indsats, de yder.

For så vidt angår den afrikanske vurdering af race- og koloniproblemerne i det sydlige Afrika, kom der ikke meget nyt for dagen. Helhedsindtrykket var en vis pessimisme med hensyn til mulighederne for at komme videre ved politiske virkemidler samt en erklæret beslutsomhed med hensyn til at nå målet: Apartheid-systemets afskaffelse og koloniernes frigørelse. Der var ikke megen tiltro til, at Sydafrikas holdning ville give FN's generalsekretær mulighed for at nå til et positivt resultat af hans Namibia-mission. Og det britisk-sydrhodesiske aftaleudkast af november 1971 anses

ikke for tilfredsstillende af de afrikanske ledere. Deres almindelige konklusion både med hensyn til Sydafrika og koloniområderne var den, at når muligheden for en politisk løsning ikke var til stede, var det de undertrykte befolkningers ret at gribe til våben og de frie afrikanske landes pligt at hjælpe dem. Tanken om en dialog med Sydafrika blev forkastet i de tre lande, jeg besøgte.

På denne baggrund så jeg det naturligvis som en væsentlig opgave at redegøre for Danmarks holdning til koloni- og raceproblemerne i det sydlige Afrika. Jeg understregede dels Danmarks afstandtagen fra apartheid-politikken, dels at koloniproblemerne efter vor opfattelse kun kan løses ved en ufravigelig anvendelse af selvbestemmelsesretten.

Danmark anbefaler ikke en væbnet løsning på nogen konflikt, og i politisk henseende mener vi, at interessen må samle sig om mulighederne i FN, der er det rette internationale forum for disse spørgsmåls behandling. Virkningen af det politiske pres, der kan udøves gennem FN, afhænger imidlertid af en bred tilslutning til organisationens vedtagelser. Fra dansk side har vi heraf draget to konklusioner: For det første har vi støttet de i FN fremlagte resolutionsforslag, hvis deres væsentlige indhold var foreneligt med vore politiske synspunkter, også selv om de indeholdt enkelte mindre væsentlige bestemmelser, som vi ikke kunne tiltræde. For det andet har vi - når det har været naturligt - aktivt medvirket i bestræbelserne på at tilvejebringe resolutionstekster, der kunne samle et bredt og repræsentativt flertal i Pli.

Det er på grundlag af denne politik, at Danmark på FN's 26. generalforsamling i efteråret 1971 kunne støtte en række resolutioner vedrørende det sydlige Afrika, bl.a. Namibia og Portugals kolonier.

Hvad særligt angår Sydrhodesia, har jeg allerede kort efter aftaleudkastets offentliggørelse udtalt, at det for mig at se ikke opfylder berettigede forventninger, og vi må nu afvente resultatet af Pearce-kommissionens arbejde, før der kan foretages en helhedsvurdering af situationen.

Med hensyn til Namibia - det tidligere Sydvestafrika - besluttede sikkerhedsrådet i februar 1972, at generalsekretæren skulle træde i forbindelse med alle berørte parter for at tilvejebringe betingelser for, at Namibias folk kan udøve retten til selvbestemmelse og uafhængighed i frihed og lighed. Generalsekretæren har for at opfylde dette hverv aflagt besøg i Sydafrika og Namibia og ført samtaler med Sydafrikas regering og repræsentative namibianske personer og organisationer. Vi håber naturligvis på positive

resultater af dette initiativ, men det er endnu for tidligt til at bedømme udsigterne. Indtil apartheid-systemet er bragt til ophør, og indtil kolonierne i det sydlige Afrika har fået deres frihed, må det være vor forpligtelse at bistå dem, der er blevet ramt af de konflikter, som apartheid-systemets og koloniherrredømmets opretholdelse hver for sig afføder. I sin tiltrædelseserklæring i oktober 1971 tilkendegav regeringen, at den gennem internationale organisationer som hidtil eller direkte gennem frihedsbevægelser vil øge den humanitære og uddannelsesmæssige bistand til undertrykte folk eller folkegrupper. Det er en fortsættelse og udbygning af den støtte og de kontakter, der hidtil har fundet sted.

Som jeg nævnte under finanslovsdebatten i marts, vil bistand gennem frihedsbevægelser kun blive ydet i tilfælde, hvor sikkerhedsrådet enten har opfordret til ydelse af hjælp eller har statueret, at der foreligger en undertrykkelse, som bør ophøre. Dette gælder områderne i det sydlige Afrika.

Jeg mener, at dette er en rigtig og praktisk metode til at leve op til vore politiske standpunkter. Der er naturligvis ikke tale om, at denne politik indebærer en anerkendelse af voldelige metoder til opnåelse af politiske mål. Det drejer sig udelukkende om en humanitær og uddannelsesmæssig bistand til befolkningsgrupper, der har et særligt behov. Der er heller ikke tale om, at denne bistand frigør midler, som vil kunne anvendes til støtte for en militær indsats. Der vil nemlig i praksis være tale om støtte til opgaver, der ellers ikke ville blive taget op, og støtten vil i intet tilfælde ske i form af kontante midler.

Under mit møde med repræsentanter for frihedsbevægelserne fik jeg et meget stærkt indtryk af, hvilken værdi man tillægger denne uddannelsesmæssige og humanitære hjælp. Hertil kan føjes, at det af regeringsrepræsentanter i de lande, jeg besøgte, meget stærkt blev fremhævet, hvilken politisk og psykologisk værdi, det havde, at et vestligt land - og et NATO-land - tog denne kontakt med frihedsbevægelserne. Jeg skal for en ordene skyld tilføje, at jeg i samtaler såvel med regeringer som repræsentanter for frihedsbevægelser, ved pressemøder, i radio og TV, klart gjorde rede for den danske NATO-politik og for vor fastholden ved den samtidig med, at jeg understregede, at vi ikke fandt det uforeneligt med denne sikkerhedspolitiske linie fortsat og stærkt ut protestere mod Portugals politik i del sydlige Afrika.

7. I skærende kontrast til den udvikling i retning af afspænding, som vi har kunnet glæde os over i Europa, står de seneste ugers og

dages meldinger om den voldsomme genopblussen af krigshandlingerne i Vietnam. Der udkæmpes blodige kampe i Sydvietnam, og der falder igen amerikanske bomber over Hanoi og Haiphong; store menneskelige og materielle tab og uhyggelige ødelæggelser er den øjeblikkelige følge af forsøget på at gennemtvinge en militær løsning af et problem, som må løses ad politisk vej.

En løsning, som sikrer det vietnamesiske folks frihed til selv at bestemme sin politiske fremtid, kan kun nås gennem forhandlinger, og en fortsat indsats af udenforstående magters militære midler bidrager kun til at forlænge den ulykkelige konflikt. Den danske regering vil derfor så stærkt, som det er den muligt, opfordre til en omgående tilbagetrækning af alle udenforstående magters styrker fra krigsskuepladsen. Hvad specielt de amerikanske bombardementer af de store befolkningscentre i Nordvietnam angår, gentager den danske regering, hvad de daværende regeringer også gav udtryk for i tiden op til bombestoppet i 1968, at sådanne bombninger, som erfaringen har vist, ikke bidrager til konfliktens løsning. I ighed med brede kredse af den amerikanske opinion opfordrer den danske regering derfor til en øjeblikkelig standsning af disse bombninger - i første række af humanitære grunde, men også ud fra alvorlige bekymringer for bombningernes vidtrækkende politiske konsekvenser.

Regeringen gentager det tidligere fra dansk side fremsatte tilbud om at yde sit bidrag til at sikre overholdelsen af en fredsordning i Vietnam ved at stille mandskab til rådighed for en fredsbevarende styrke i Vietnam indenfor FN's rammer eller på anden måde. Regeringen vil også søge at yde sit bidrag til det dybt tragiske krigsfangeproblems løsning.

8. Jeg nævnte før de nordiske udenrigsministertermøder, hvor det næste finder sted i Reykjavik på tirsdag. Det er helt overflødigt i denne sal at understrege den vægt, alle partier lægger på det nordiske samarbejde, også når det gælder udenrigspolitikken. Derfor er de nordiske udenrigsministertermøder også en meget vigtig del af forberedelserne til Danmarks udenrigspolitiske stillingtagen, bl.a. i FN og andre internationale organisationer. Når det er sagt, vil jeg imidlertid gerne tilføje en advarsel om, at det altid og uden videre anses for givet, at en fællesnordisk stillingtagen er at foretrække. Der har hidtil forekommet og vil fortsat forekomme tilfælde, hvor det enkelte nordiske land ud fra sin selvstændige politiske vurdering må tage en fra de andre nordiske lande afvigende holdning. Det skete som bekendt bl.a. i forbindelse med afstemningen om

Bangladesh. Jeg mener stadig, Danmark her indtog en rigtig holdning, men den ret stærke debat, vor stemmeafgivning affødte, og hvori man tillagde den nordiske enighed i sig selv en altafgørende betydning, giver mig anledning til de her fremførte bemærkninger.

9. Som det vil være fremgået af, hvad jeg har sagt, foregår der store omskiftelser i den internationale politik i disse år. Denne udvikling stiller nye krav til den danske udenrigstjeneste. Udenrigstjenestens funktion og opbygning må derfor stadig tages op til overvejelse, og ikke stivne i traditionelle former.

De to væsentligste konkrete udviklingstendenser, som den danske udenrigstjeneste må søge at indstille sig på, er den forøgede kontakt med de vesteuropæiske lande, hvis vi, som vi håber, bliver medlem af EF, og behovet for øget kontakt med de østeuropæiske lande, som vil blive en naturlig følge af afspændingen mellem øst og vest. Den planlagte konference om sikkerhed og samarbejde i Europa vil således kræve en betydelig indsats fra udenrigsministeriets side.

Det er klart, at man ikke uden videre kan beslutte at løse disse nye opgaver gennem en udvidelse af udenrigstjenesten.

Under den omhyggelige gennemgang af de offentlige udgifter, som finder sted, kan udenrigstjenesten naturligvis ikke kræve en særstilling. Vi må i videst mulig omfang søge at skaffe midler til løsning af nye opgaver gennem besparelser andre steder på budgettet. Dette er baggrunden for, at regeringen, ligesom den tidligere regering, har truffet beslutning om at nedlægge repræsentationer forskellige steder i udlandet.

Samtidig hermed har det været nødvendigt inden for de givne personalerammer at prioritere opgaverne bedst muligt. For f.eks. at kunne løse de mange store opgaver, som ansøgningen om dansk medlemskab af EF har stillet os overfor, har såvel udenrigsministeriets forskellige afdelinger som repræsentationerne ude i det sidste års tid måttet bære personalenedskæringer.

En sådan besparelser- og omfordelingspolitik kan afhjælpe øjeblikkelige behov. Men man må gøre sig klart, at den ikke er uden problemer. Det er for eksempel ikke helt ligetil at nedlægge en repræsentation, selv om udviklingen har medført, at den ikke længere har samme betydning, som da den blev oprettet. Dels følger handelen -som man siger - i høj grad flaget, og på samme måde er der oplysninger af politisk betydning, der bedst kan indsamles på stedet. Endelig kan man ikke se bort fra, at et land vil føle det som et slag mod sin nationale prestige, hvis en diplomatisk repræsentation i landet nedlægges.

Under alle omstændigheder rejser udviklingen på lidt længere sigt

problemer for udenrigstjenestens organisation.

Den voksende deltagelse i internationale organisationer gør en udbygning af de såkaldte internationale missioner nødvendig. Det gælder f.eks. ved FN, ved EF, i NATO og på andre områder. Denne udbygning af vore repræsentationer ved de internationale samarbejdsorganisationer mindsker imidlertid ikke behovet for den direkte kontakt med de lande, som er med i de pågældende organisationer. Tværtimod viser det sig i praksis, at behovet for den direkte kontakt via ambassaderne vokser. Dette er naturligvis ikke et udtryk for, at arbejde avler arbejde, men blot et udtryk for det simple forhold, at oprettelsen af de pågældende samarbejdsorganisationer ikke har til formål at erstatte det hidtidige samarbejde land til land, men derimod at uddybe det som led i det større samarbejde.

Uanset at regeringen derfor til stadighed har opmærksomheden henledt på mulighederne for at rationalisere udenrigstjenesten for at sikre, at vi får mest muligt ud af de penge, som afsættes til dette formål, og som nævnt har taget visse skridt til at nedlægge repræsentationer, som ikke længere havde samme betydning som tidligere, synes udviklingen på længere sigt at pege på behovet for en udvidelse af andre af udenrigstjenestens aktiviteter.

Under denne proces må der lægges megen vægt på, at der ikke disponeres for håndfast og ikke skabes organisationsformer, der ikke er smidige nok til at tilpasse sig de krav, som de kommende års udenrigspolitik til enhver tid vil stille. En fleksibel udenrigstjeneste frigjort for former, som tiden er løbet fra, er en væsentlig forudsætning for Danmarks mulighed for at yde et rimeligt bidrag til løsning af de kommende års store udenrigspolitiske opgaver.